

ՊԱԾՏՕՆԱԿԱՆՔ

ՔԱՂՈՒԱԾՔ ՍԻՆՕԳԻՒ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՅ:

2 Դեկ. Ղարաբաղի կոնսիստորիայից նորից պահանջուեց 400 ռ. Ի նպաստ Հաղարծին վանքի կալուածական ծախքերի:

2 Դեկ. Պատուիրուեց Հին-Նախիջևանի Հոգևոր կառավարութեանը պահանջել Թմբուլ գիւղի հանգուցեալ Անտոն աւագ քահանայ Տէր Ստեփանոսեանցի կտակած 80 ռուբ.

2 Դեկ. Աթոռի հիւրատան ամեն տեսակ գոյքերի անկորուստ պահպանութեան համար հարկ համարուեց ուղարկել Հիւրընկալ բարեշնորհ Ղևոնդ վարդապետին մի ժապաւինեալ մատեան պատուիրելով նրան՝ գործակցութեամբ բարեշնորհ Սահակ արեղայ Ամատունուն ցուցակագրել մի առ մի հիւրատան բոլոր գոյքերը և պակասածների ցուցակը երկուսի ստորագրութեամբ մատուցանել Սինօգին:

4 Դեկ. Հրամայուեց ձեմարանի համար առնուած (սեպտ. հոկտ. և նոյեմբ.) դասական և ընթերցանելի 311 օրինակ գրքերի համար վճարել 257 ռ. 66 կոպ.

5 Դեկ. Սինօգն օրագրութեամբ Տէր Տեղակալի բարեհաճ կամքին է թողնում Մայր Աթոռիս միաբան Տիգրան Բաղդասարեանի և Լևոն Խոջայեանցի ձեռնագրութեան գործը:

5 Դեկ. Ըստ Պոլոժենիայի 48-դ. յօդուածի, Տէր Տեղակալը և սրբ. անդամները ժողովուելով Մայր Աթոռիս գանձարանը զննեցին ամեն տեսակ հաշիւները և ծախքի ու մտքի տոմարները, որոնցից երևեց. Արգեանց տոմարում առ 1-ն անցեալ նոյեմբերի մնացորդ 49112 ռուբլի 83 կ. նոյն ամսուայ ընթացքում մուտք՝ 2925 ռ. 80 կ. ծախք՝ 8225 ռ. ուստի առ 1-ն դեկտեմբերի մնացորդ 43813

ր. 63 կ. որից երկու հազար չորս հարիւր երեսուն ութ ռուբլի ութսուն եւ հինգ կոպէկ (2438 ռ. 85 կ.) մնում են պահանջելի նախորդ գանձապահ ներսէս եւ ի սկսած սից: Աւանդապահութեան տոմարում առ 1-ն անցեալ նոյեմբերի կար մնացորդ 28374 ռ. 16 կ. նոյն ամսուայ ընթացքում մուտք՝ 1441 ռ. 86 կ. ծախք չկայ: Արեւմտ առ 1-ն գել. 29816 ռ. 2 կ.

12. Գել. կովկասեան կառավարչապետի գրութեան համաձայն շրջաբերականով յայտնուեց թեմական Ատեաններին, որ իւրաքանչիւր գործակալ պահանջելով քահանաներից իւրաքանչիւր եկեղեցու տոմարներից 1871—1874 թուականներին ծնուած արուների քաղուածքը և վաւերացնելով այդ իրենց ստորագրութեամբ և կնքով հասուցանեն զինուորական ատեաններին, եթէ այդ նոյն բանը անձեռնահաս գտնուին կատարել թեմական ատեանները: Այս կարգադրութեան մասին յայտնել ի գիտութիւն նորին բարձր գերազանցութեան պ. կառավարչապետին:

12 Գել. Գանձարանի աւանդապահական մասից ուղարկուեց երուսաղէմ 607 ռ. 92 կոպ. գանձանակազրամ:

12 Գել. Տրուեց վանական կառավարութեան գելտեմբերի ծախուց համար 10000 ռ. որ անցեալ 11 ամիսների ծախսի հետ միասին անում է ընդ ամենը 106000 ռ.

12 Գել. Երևանից թեմական տեսչի միջնորդութիւնը յարգելով Սինոզն հրամայեց Երևանի կոնսիստորիային չհանել այլ ևս ուսուցիչների ուսուցից 3 տոկոս յօգուտ թեմական Կալրանոցի և քահանաների որբոց և այրեայ գանձանակի:

12 Գել. Ամենապատիւ Տէր Տեղակալը առջադրեց ի անորինութիւն Սինոզի ներսիսեան թեմական Կալրանոցի Հոգաբարձութեան հետ ունեցած իւր գրագրութիւնը, Գարրիէլ Միրզոյեանց և վար-

գան Սուլթանեանց ուսուցիչների խնդրի վերաբերութեամբ: Սինօզը ուշադրութեան առնելով թէ այդ գրագրութիւնը և թէ իւր գործերի մէջ գտնուած գրութիւնները նոյն խնդրի վերաբերութեամբ գտաւ հետեւեալը. Առաջին. Նորին Բարձր Սրբազնութիւնը անցեալ ուսումնական տարուայ վերջում ստանալով Ներսիսեան Գարոյի պ. Տեսչի և ուսուցիչ պ. Սուլթանեանցի բողոքագրերը, որոնցից երևում էր որ Հոգաբարձութիւնը արձակել է ուսուցչութիւնից պ. Սուլթանեանցին և պ. Գ. Միրզոյեանցին, հեռագրով, յունիսի 14-ին, պահանջեց Հոգաբարձութիւնից ուղարկել իրեն երկու ուսուցիչների արձակման համար կազմուած օրագիրը և սպասել իւր տնօրինութեանը: Այս հեռագիրը կարգացւում է Հոգաբարձութեան ժողովքում, յունիսի 15-ին և այնչափ դայրացնում է Հոգաբարձուներից մի քանիսին, որ պ. Գէորգ Եւանգուլեանցը և իշխան Կոստանդին Բէհբուզեանցը թող են տալիս իրենց ասելու նոյն իսկ ժողովքի մէջ և արձանագրել տալու օրագրում թէ չեն ճանաչում երեմիա Սրբազան Եպիսկոպոսին Տեղակալ: «պ. Եւանգուլեանը ասաց . . . ես նորան Տեղակալ չեմ ճանաչում», և եթէ վճռուի ուղարկել արձանագրութիւնները, «պէտք է Ս. Սինօզին ուղարկել, որի հետ և միացաւ իշխան Բէհբուզեանց», — ահա յիշուած օրագրի խօսքերը: Սակայն Հոգաբարձուների մեծամասնութիւնը հակառակ այդ մի քանիսի ճանաչելով կաթողիկոսական Տեղակալի իրաւասութիւնը, կատարեց նրա օրինաւոր պահանջը: Նորին Ամենապատուութիւնը իրեն մատուցուած օրագրից նկատելով, որ Հոգաբարձութիւնը արձակելով վերոյիշեալ ուսուցիչներին թէև իբրև հիմն իւր տնօրինութեան գնում է Հանգուցեալ Հայրապետի Կոնդակը, սակայն միանգամայն հակառակ է վարւում նոյն կոնդակին, ուստի և յունիսի 21-ին ընդ համարաւ 19, ուղղում է նոյն Հոգաբարձութեան հետեւեալ առաջադրութիւնը. «ստանալով Ձեր յայտարարութիւնը (յուլիս 3, համար 539) և մայիսի 26-ին ու յունիսի 15-ին կայացած օրագրութիւնները հասու եղանք որ Հոգաբարձութիւնդ սուսայ լեզուի ուսուցիչներ պ. պ. Վ. Սուլթանեանցին և Գ. Միրզոյեանցին արձակելու իւր որոշումը հիմնում է ի Տէր հան-

գուցեալ Սրբազնագոյն կաթողիկոսի կոնդակի վրայ (30 մայիս թ. 211): Առաջին՝ կարգալով այդ կոնդակը չգտանք մենք առանձին պատուէր ուսաց լեզուի ուսուցիչների համար, այլ գտանք որ հրամայւում է արձակել Գպրոցիդ բոլոր ուսուցիչներին միանգամայն և ապա նորից ընտրել նրանցից նախ՝ այնպիսիներին, որոնք հմուտ են գիտութեանց մէջ և բարեբարոյ ու ջերմեւանդ կրօնում: Երկրորդ՝ այնպիսիներին, որոնք աւարտել են իրենց ուսման ընթացքը բարձրագոյն ուսումնարաններում և Մայր Աթոռիս ճեմարանի մասնագիտական բաժնում, իսկ եթէ հարկ լինի ընտրել այնպիսիներին, որոնք չեն սովորել վերոյիշեալ ուսումնալայրերում, այդ դէպքում պատուիրում է առանձինն ի նկատի առնել ուսուցչի բազմամեայ փորձառութիւնը և քաջահմուտութիւնը գիտութեանց և դասաւանդուած աւարկանների մէջ: Երրորդ իւրաքանչիւր ուսումնական տարուայ համար ուսուցիչներ ընտրելուց յետոյ՝ նրանց անուանական ցուցակը մատուցանել ի նկատողութիւն և ի վախճանական տնօրինութիւն Նորին Վեհափառութեան, ցոյց տալով իւրաքանչիւրի արժանիքը, գասերի և աւարկանների թիւը և տարեկան ուսձիկների քանակութիւնը:

Երկրորդ. գպրոցիդ ներկայ ուսուցչական խմբում, ինչպէս յայտնի է, կան անձինք, որոնք ոչ համալսարանաւարտ են և ոչ ճեմարանաւարտ և այդպիսիներին թողնում է հոգաբարձութիւնդ իրենց պաշտօնում իբրև բազմամեայ փորձառու ուսուցիչների, համաձայն կոնդակի երկրորդ պատուէրին: Դրանց կարգում պէտք է որ լինին հարկաւ և պ. պ. Սուլթանեանցն ու Միրզոյեանցը: Առաջինի համար վկայում է նրա տասներկու տարուայ անընդհատ ծառայութիւնը մի և նոյն պաշտօնում Հոգաբարձութեանդ տեսչութեան տակ և Տիխիսի մասնաւոր գիմնազիոնի տեսչի տուած վկայականը: Պ. Գ. Միրզոյեանցի համար վկայում են նախ՝ գրպրոցիդ պ. Տեսուչը իբրև անմիջական հսկող իւրաքանչիւրի պաշտօնակատարութեան, թէ իւր տեղեկագրում որ մատուցել է հոգաբարձութեանդ անցեալ տարի և թէ իւր յայտարարութեան մէջ, այս տարուայ յունիսի 6-ին, որի մէջ ասուած է. «Արձա-

կուած ուսուցիչներէից մէկը պ. Միրզոյեանն է, որի հեռացնելը ուսուցչական պաշտօնից ես գտնուամեմ միանգամայն հակառակ տրամադրութեան կաթողիկոսական կոնդակի: Պ. Միրզոյեանը... տարիներ շարունակ ուսաց լեզուի դասեր աւանդելով նախ՝ տեղւոյս Արուեստագիտական դպրոցում և ապա Ներս. դպրոցի կրթութիւններ գասարաններում: Եղել է միշտ բարեխիղճ, հմուտ և իւր գործը ուսումնասիրած օրինակելի ուսուցիչ. երկրորդ՝ պ. Միրզոյեանցի համար վկայում են Տիխիսի Արուեստագիտ. դպրոցի վերատեսչի և ուրիշների տուած վկայականները. երրորդ՝ Հոգաբարձութեանդ անդամ պ. Նազար Ափեանցը և՛ բացի այս բոլորը՝ Հոգաբարձութեանդ օրագիրը, որի մէջ երկու յիշուած ուսուցիչներին արձակելու պատճառ դրուում է ոչ նրանց ապարդիւնաւորութիւնը և անխորձութիւնը իրենց աւանդած աւարկաներում: այլ ուսուցչական իրաւունքի վկայական չունենալները:

Այս ամենը և սրանց նման օրինական հիմունքները, — որ զանց ենք առնում առաջ բերել, — ի նկատի առնելով՝ պ. պ. Սուլթանեանցի և Միրզոյեանցի ուսուցչութիւնը գտնուամենք մենք Արբ. բազմագոյն կաթողիկոսի կոնդակի պահանջներին, ոգուն և տրամադրութեանը ըստ ամենայնի համապատասխան. ուստի և Ա.Ս.Ա.Զ.Ա.Դ.Բ.ՈՒՄ ԵՆՔ թողնել այդ ուսուցիչներին իրենց պաշտօնում: Իսկ Հոգաբարձութեանդ յայտարարութեան այն խօսքերին թէ՛ «Հոգաբարձութիւնս իրեն տրուած իրաւունքի համաձայն և Գպրոցի կանոնադրութեան 4, 5, 16 բաժ. 4 և 17 յօդ. հիման վրայ կազմակերպում է ուսուցչական խումբը ըստ իւրում նկատողութեան, ինչպէս և օգտակար համարէ դպրոցի յառաջադիմութեան համար և թէ կանոնադրութեան հաստատուելու օրից այս իրաւունքը վերապահուած է Հոգաբարձութեանս, ոչ Ս. Էջմիածնի Սինօդը և ոչ էլ Ա.Ս.Ա.Զ.Ա.Դ.Բ.ՈՒՄ Հայրապետները միջամուխ են եղել ուսուցիչների ընտրութեան մէջ, այս խօսքերին իբրև պատասխան շատ ենք համարում ծանուցանել նախ՝ որ այլ է կանոնադրութեան և իրաւունքների անսխալ գործադրութեան վրայ հսկելը և այլ է միջամտութիւնը: Երկրորդ՝ Հոգաբարձութիւնդ ուսուցիչներ ընտրելու և կարգելու գործում ինչ իրաւունքներ որ ունէր

վերոյիշեալ յօգուածների հիման վրայ, այդ իրաւունքները այլ ևս նոյնը չեն վերեւում յիշուած հայրապետական կոնդակի հրատարակուելու օրից: Երբ նոր օրէնքներ են հաստատուում, հաստատուում են գրանք հինը խափանելու կամ բարեփոխելու համար: Ի Տէր հանգուցեալ Արքազնագոյն կաթողիկոսի Հոգաբարձութեանդ արձակած կոնդակը, ընդ համարաւ 211, բարեհաճել է սահմանափակել Ձեր կանոնագրութեան 4, 5, 16 և այլ յօգուածները, ուսուցիչների ընտրութիւնը առաջուայ նման թողնելով Ձեզ, իսկ վախճանական տնօրինութիւնը նրանց հաստատելու համար վերապահելով իրեն: Վերադարձնում ենք սրա հետ Ձեր օրագիրը, որ ուղարկուած էր մեզ վերոյիշեալ յայտարարութեան հետ: Իսկ աեսչի յայտարարութեան և երկու ուսուցիչների խնդրագրերի պատճէնը հարկ չենք համարում ուղարկել, որովհետև խընդիրն ինքնըստինքեան բացայայտ է և կարօտութիւն չունի Ձեր կողմից հերքման:

Նորին Բարձր Արքազնութեան Տեղակալի միւս հեռագրին, որ ուղղած էր նոյն Հոգաբարձութեանը յուլիսի 12-ին պահանջելով ուղարկել միւս օրագրերը, հերթակալ Հոգաբարձու պ. Ափեանցը, նոյն ամսի 14-ին պատասխանում է թէ «ի՞նչակաւոր առաջնորդը անկարելի է գտնում այդ պահանջը կատարելը առանց Հոգաբարձական Ժողովի, իսկ Ժողով կը լինի օգոստոս ամսի վերջում»: Սակայն Տ. Տեղակալի վերոյիշեալ առաջադրութեան թիֆլիս Ժամանեւուն պէս, օգոստոսի 3-ին, իսկոյն կայանում է Հոգաբարձական Ժողով ոչ թէ Նորին Բարձր Արքազնութեան հեռագրական պահանջը կատարելու համար, այլ նրա առաջադրութիւնը՝ Միրզոյեանցին և Սուլթանեանցին իրենց պաշտօններում պահելու՝ մերժելու և նոր ուսուցիչներ հրաւիրելու համար: Այս պայտէս անելուց յետոյ Հոգաբարձութիւնը օգոստոսի 15-ին յայտարարութեամբ (համար 59) զիմում է Սինօզը, խնդրելով, որ վերջինս իւր կարծիքն յայտնէ իւր Ատենապետի Տեղակալի արած կարգադրութեան մասին: Սինօզը ստանալով այս յայտարարութիւնը, օրագիր է կազմում սեպտեմբերի 11-ին հակառակ օրինական կարգի և սրտուէր է ուղարկում բոլոր թեմական Գաղտոյների

Հոգաբարձուներին կառավարել իրենց յանձնուած գպրոցները Հայրապետներից սահմանուած կանոններով և Առաջնորդների նախագահութեամբ, առանց ի նկատի առնելու, որ Արքազան Տէր զակալի առաջագրութիւնն էլ ուզուած էր Ներսիսեան գպրոցի Հոգաբարձութեան յատկապէս Հանգուցեալ Հայրապետի Կոնգակի ճիշտ պահպանութեան համար: Սինոդի այդ օրագրի դէմ բողոքեց Պրոսկուրորի պ. պաշտօնակատարը, սակայն Սինոդը երէտանդամների ստորագրութեամբ կազմեց հեռուեալ օրագիրը. «20 սեպտեմբերի. լսեցին Պրոսկուրորի պաշտօնակատար պ. Սիմէոն Փիլիպոսեանցի գրութիւնը Սինոդիս, սեպտ. 14-ից համար 49, որի մէջ գրուած է. «Արքազան Սինոդի օրագրական սահմանագրութեամբ այս սեպտեմբերի 11-ին հիմնուելով Ներսիսեան Հոգևոր Գպրոցի յայտարարութեան վրայ, որ վերաբերում է ուսուց լեզուի հին ուսուցիչները արձակելուն և նորերը կարգելուն, պատուէր է տալիս Առևսաստանի Հայոց Թեմական Գպրոցների Հոգաբարձուներին իրենց յանձնուած գպրոցները թէ քսա ուսումնականին և թէ քսա անտեսականին կառավարել Հայրապետներից արուած կանոններով Առաջնորդների կամ Թեմական կառավարիչների նախագահութեամբ, մինչև նոր Հայրապետի գալուստը: Եւ որովհետև այդ օրագիրը չէ ստորագրուած Արքազան Տեղակալից և չը կայ նրա գրաւոր դատողութիւնը, ուստի յայտնելով իմ անհամաձայնութիւնս վերագարձնում եմ Սինոդիդ»: Այս լսելով Տէր (երէք) Անդամները զեկուցին. նախ՝ օրովհետև Բարձրագոյն հաստատուած կանոնագրութեան 36 յօդուածի ա. հատուածի համաձայն Սինոդի անդամների մասին գանգատները մտնում են Սինոդը և ենթարկւում են գտտողական գործողութեան և որովհետև Ներսիսեան գպրանոցի հոգաբարձութեան յայտարարութիւնը քսա էութեան գանգատանք է Սինոդի Ատենապետի Տեղակալից, որ սա՛ Տեղակալը դուրս է եկել իւր իրաւասութեան սահմաններից իրաւանց չափազանցութեամբ (վասն ամբարձման իրաւանց իւրոց—превращение власти), միջամտելով միայն և եթ Վեհ. Հայրապետի անօրինութեան վերապահուած խնդրում, ուստի և նորին Արքագնութեան ստորագրութիւնը ամսի 11-ին կայացած

օրագրութեան մէջ չը պէտք է լինի: Եւ ինչպէս մակագրել է այդ օրագրութեան վրայ կարգապահ ս. Շամքորեանցը, այդ օրագիրը մատուցուել է Ատենապետի Տէր Տեղակալին, սակայն Նորին Գերապատուութիւնը չէ հաճել ստորագրել կամ տալ իւր կարծիքը: Երկրորդ՝ նոյն Բարձրագոյն կարգադրութեան (սրլոժենիայի) 40 յօդուածի համաձայն Աինօզս ներգործում է առհասարակ անդամների հաւասարազօր իրաւունքով, ժողովուած մի ատենում, սակայն Պատրիարք Կաթողիկոսն ունի վճռական ձայն ամեն զուտ հոգեւորական գործերում: Իսկ ուրիշ գործերում Նորին Արքութեան ձայնը իբրև նախագահի ձայն, ձայների զուգահաւասար եղած ժամանակ առաւելութիւն է տալիս այն կողմին, որ կողմը որ հակում է: Ուստի և Պրոկուրորի պաշտօնակատարի Աինօզական օրագրերում Տէր Տեղակալի ստորագրութեանը մեծ նշանակութիւն տալը, երբ արդէն ստորագրել են միւս անդամները, յայտնապէս նշանակում է ձայնատուութեան իրաւունքների եղծումն, որի սկզբունքների վրայ միայն հաստատուած է արգարութիւնը ըստ արդի ատենական գործողութեանց և այդ իրաւունքը Ատենա ձեռք է բերել ՌՌՍԻՈՅ ՕԳՈՍՏԱՓԱՌ ԿԱՅՍԵՐՆԵՐԻ յղորմութեամբը, և բացարձակապէս նշանակում է դատողական գործողութեան հրաւիրել եզական անձնաւորութեան կամահաճութիւնը: Երրորդ՝ Ռուսաստանի Հայոց բոլոր թեմական և ծխական ուսումնարանները ունին կանոնադրութիւն և հոգաբարձութիւն թեմակալ Առաջնորդների և ծխական քահանաների նախագահութեամբ, որոնց հաւատացուած է Հայաստանեայց եկեղեցու Բարձրագոյն Հոգեւոր Վարչութիւնից դպրոցական գործերի՝ թէ ըստ ուսումնական և թէ ըստ տնտեսական մասանց ղեկավարութիւնը և որովհետև քաղաքական իշխանութեան վերջին բացատրութեան համաձայն միմիայն Ամենայն Հայոց Մայրապոյն Պատրիարք Կաթողիկոսն է միակ պատասխանատուն թէ պետութեան օրէնքների և թէ ազգի առաջ, ուստի և ոչ որ արտօնութիւն չունի ձեռնամուխ լինելու վարժարանների հոգաբարձութեանց մէջ յարուցուած խնդիրներին, եթէ յատկապէս այդ բանի համար չէ կարգուած Արքայնագոյն Քահանայապետից, մանաւանդ

որ պետական օրէնքներն էլ Հայոց եկեղեցու որդիների կրթութեան գործում ոչ որին պատասխանատու չեն ճանաչում, բայց միայն կաթողիկոսին և նրանից կարգուած անձնաւորութեանը: Այ՛քի առաջ ունենալով վերոյիշեալ հանգամանքները և Բարձրագոյն կարգադրութեան 10-դ և 35-դ յօդուածները, որոնց հիման վրայ Սինօզս ամեն բանում գործակցում է Սրբազնագոյն Պատրիարք կաթողիկոսին, վերահսկում է հոգևոր ասեանների բարեկարգութեանը, պաշտօնակալ անձերին, վանքերին, եկեղեցիներին, կղերիկոսական դպրոցներին, աստուածահաճոյ հաստատութիւններին և այլն, և այլն, որ վերջին օրերս պրոկուրորի պաշտօնակատարը փոխանակ ճիշդ պահպանելու Պետութիւնից հաստատուած կանոնները, պատճառաբանութիւններ առաջ բերելով տեղի է տալիս Ատենումս նորանոր տարաձայնութիւնների, ՀՐԱՄԱՅԵՑԻՆ. Սեպտեմբերի 11-ին Սինօզիս կայացրած օրագիրը, համաձայն Բարձրագոյն կարգադրութեան 40-դ յօդուածի բազմութեամբ ձայների ածել ի կատար և այս օրագրի պատճէնը ուղարկել Պրոկուրորի պաշտօնակատարին, աւելցնելով թեմական Գպրանոցների Հոգաբարձութեանց գրուած հրամանագրերում, որ երբ իրենց կանոնադրութիւններից չը նախատեսուած խնդիրներ ծագին, թէ ուսումնական և թէ անտեսական մասերի վերաբերեալ, այդպիսի խնդիրներին ընթացք տալ ձայների մեծամասնութեամբ, խոյս տալու համար ապագայում կողմնակի միջամտութիւններից, ինչ կարևոր դէպքերում դիմել Ս. Գրեմիս հրահանգումին: Այս մասին տալ տեղեկութիւն Մայր Աթոռիս Ուսումնարանական Յանձնաժողովին հարկաւոր դէպքում յետևադէպին համար:

Նորին Բարձր Սրբազնութեան Սինօզին ներկայացրած թղթերից մէկն էլ է Ներսիս Գպրոցի Տեսչի և վեց Հոգաբարձուների բողոքը օգոստոսի 3-ին կազմուած օրագրի դէմ: Այդ բողոքը ուղարկուած է Նորին Ամենապատուութեան և հետևեալ բովանդակութիւնն ունի. «Ներսիսեան Գպրոցի Հոգաբարձութիւնը՝ ստանալով Ամենապատուութեանց հեռագիրը՝ յունիսի 15-ին արտաքոյ կարգի նիստ կազմեց և անպայման կերպով ճանաչելով Ձեր Տեղակալա-

կան իրաւասութիւնը Ներսիսեան Գարոյցի գործերի վերաբերմամբ՝ ձայների գերակշիռ առաւելութեամբ որոշեց՝ առաքել արձանագրութիւնները առ Ձեզ իբրև Տեղակալի «Թողնելով անկատար նոյն օրագրերի որոշմունքները ցնոր կարգադրութիւն»։ Հետևեալ Հոգաբարձական նստին՝ որի արձանագրութիւնը անյայտ պատճառներով մինչև այժմ պտտրաստ չէ՝ Հոգաբարձու պ. Յակովբ Տէր-Յովհաննիսեանը առաջարկեց քանդել ժողովի վճիռը՝ այլ և այլ պատճառներով անվաւեր համարելով վերոյիշեալ նիստը՝ սակայն պ. Տէր-Յովհաննիսեանի առաջ բերած պատճառաբանութիւնը քննուելով և անհիմն գտնուելով, որոշուեց. նախընթաց յունիսի 15-ի նիստը միանգամայն կանոնաւոր համարել։ Այնուհետև՝ Ձերդ Բարձր Արքայնութիւնը, քննելով գործի էութիւնը, անբաւարար համարեցիք Հոգաբարձութեան բերած առարկութիւնները ուստայ լեզուի ուսուցիչների արձակման նկատմամբ և բարեհաճեցիք հրամայել թողնել նրանց իրանց պաշտօններում։ Հոգաբարձութիւնը ի նիստ գումարուելով օգոստոսի 3-ին, մասնակցութեամբ պ. պ. անդամների՝ Յակովբ Տէր-Յովհաննիսեանի, Աբգար Յովհաննիսեանի, Գ. Ա. քիմեանի, Կ. Բէհբուլթեանի, Ղ. Ափեանի և աւագ վերակաշուի՝ Ամիրան Մանդինեանի, երբ Հոգաբարձուներից շատերս ամառնային արձակուրդի պատճառով հեռացած էինք Թիֆլիսից՝ որոշում է. առանց հետևանքի թողնել Ամենապատուութեանդ հրամանը՝ ձայնակցելով Արքայան Նախագահի կարծեաց (Մամբրէ եպիսկոպոս), և անմիջապէս հրաւիրել նոր ուսուսուցիչներ ուստայ լեզու աւանդելու համար։ Նախ՝ օգոստոսի 3-ի ժողովը ինքն ըստ ինքեան անկանոն է և նրա վճիռները անվաւեր, որովհետև ըստ Ներսիսեան գարոյցի կանոնադրութեան յօդ. 7, ժողովը կանոնաւոր է եթէ Հոգաբարձութեան ներկայ գտեալ անդամաց թիւը չէ պակաս քան զկէսն, իսկ այդ անգամ ներկայ են եղել անդամներից միմիայն հինգը (աւագ-վերակաշու Ամիրան Մանդինեանը ըստ կանոնադրութեան չէ անգամ Հոգաբարձութեան), այն ինչ ըստ յօդ. 10 ամբողջ Հոգաբարձութիւնը կազմւում է տասն և երեք անդամներից՝ 12 ընտրուած և հաստատուած Հոգաբարձուներից և 13-րդը Վեհախառնից հաստատուած

տեսչից: Երկրորդ՝ եթէ մի րոպէ անգամ ենթադրենք, որ օգոստոսի 3-ի նիստը կանոնաւոր էր, այնուամենայնիւ այդ նիստում կայացրած վճիռը Չեր իրաւասութեան և արձակուած ուսուցիչների, ուրեմն և նոր ուսուցիչների նկատմամբ, անկանոն է և անիւրաքանչիւր, որովհետեւ ոչ մի հաստատութեան մէջ ընդունուած չէ մի նիստում կայացրած վճիռը հետեւեալ նիստում՝ առանց նոր հանգամանքների առաջանալը՝ քանդել և հաստատել հակառակը, այն էլ աւելի պակաս անդամների մասնակցութեամբ: Երբ յաջորդ՝ օգոստոսի 28-ի նիստին, որին ներկայ էին տասը անգամ՝ պ. պ. Յակովբ Տէր-Յովհաննիսեան, Կ. Բէհրութեան, Գ. Արիմեան, Գ. Եւանգուլեան, Ա. Մելիք-Ազարեան, Մ. Թամամշեան, բժ. Ս. Յովնանեան, Գ. Ափեան, Ն. Աթաբէգեան, Հ. Սպենդիարեան, կարգացուեց օգոստոսի 3-ի նստի արձանագրութիւնը, մենք բընականաբար պէտք է անէինք վերոյիշեալ առարկութիւնները, սակայն սրբազան նախագահը (Մամբրէ եպիսկոպոս) թող չտուեց որ և իցէ հարց դնել նախընթաց նստի անկանոնութեան մասին, հրատարակելով այդ նիստը բոլորովին օրինաւոր և այնտեղ արժարժուած հարցերը արդէն պարզուած և վճռուած, պնդելով հարգերձ, որ Էնթը չէ ճանաչում Չեր Էթրէ Տէրակալ, նաև Չեր իրաւասութիւնը Ներսիսեան գպրոցի գործերի մէջ, այլ պատրաստ է ընդունել միայն սուրբ Էջմիածնի Անտոնի հրամանը: Չտամանալով սրբազան նախագահից իրաւունք խնդիրը քննելու և քուէարկելու, — որով ազատած կլինէինք հոգաբարձութիւնը հակասական ընթացքից, — մենք ներքոյ ստորագրեալներս, գտնելով անկանոն և անյաջորդական ուղղութիւնը միանգամայն վնասակար Ներսիսեան գպրոցի շահերի համար, պարտք ենք համարում ներկայ գրաւոր յայտարարութեամբ դիմել Չերգ բարձր Արքայնութեանը և յայտնել, որ մենք բնաւ չենք բաժանում մնացեալ անդամների հա՛յեցակէտը Չեր իրաւանց մասին և լիապէս անհրաժեշտ ենք նկատում ի կատար ածել Չեր կարգադրութիւնը»: Հոգաբարձուք՝ Ազեքսանդր Մելիք-Ազարեանց, Միքայէլ Թամամշեանց, Ներսէս Աթաբէգեանց, Ստեփանոս Անանեանց, Նազար Ափեանց, Տեսուչ Յովհ. Սպենդեարեանց և Ղաւալեանց: Հոգաբարձու պ. Ղաւալեանցը

իւր ձայնը Սրբազան Հեռագրով տուել է պ. Մելիք-Աղարեանցին Նիժնայից:

ՀՐԱՄԱՅԵՑԻՆ. նախ՝ պատուիրել Ներսիսեան թեմական դպրոցի հոգաբարձութեանը Ամենապատիւ Տէր Տեղակալի առաջադրութիւնը Միրզոյեանց և Սուլթանեանց ուսուցիչների վերաբերութեամբ ի կատար ածել. եթէ հնարաւոր է տալով նրանց դաս հէնց այժմեանից, առանց արձակելու նոր հրաւիրուած ուսուցիչներին, որոնք արդէն մի քառամնեակ պարապել են, իսկ եթէ հնարաւորութիւն չկայ՝ վարձատրել նրանց ըստ պատշաճի: Երկրորդ՝ որովհետև նոր հրաւիրուած ուսուցիչների վերաբերութեամբ հոգաբարձութիւնը չէ պահել Հայրապետական կոնգակի պատուէրը այն է՝ չէ առաջարկել նոր ուսուցիչների ընտրութիւնը ի հաստատութիւն կաթողիկոսական Տեղակալի, ուստի այս ուսումնական տարում հրաւիրուած ուսուցիչներին ճանաչել իբրև առժամանակեայ պաշտօնակատար ուսուցչութեան մինչև ուսումնական տարուայ վերջը, իսկ եթէ այնուհետև հոգաբարձութիւնը կամենայ պահել նրանց պաշտօնում, պարտական է վարուել ճշտութեամբ Հայրապետական կոնգակի համաձայն: Երրորդ՝ թէպէտ և արժան էր իշխան կոստանդին Բէհբուզեանցին և պ. Գէորգ Եւանգուլեանցին արձակել պաշտօնից, նրանց ըմբոստանալուն համար ընդդէմ Ամենապատիւ Տէր Տեղակալի իրաւանց, սակայն այս անգամ՝ յանդիմանել նրանց: Իսկ հոգաբարձութեան գերապատիւ նախագահի նմանօրինակ ընթացքը ունենալ ի նկատի: (Բողոք վեց Անօրաւիտն անդամներէ «Գործադրութիւն»):

13 Դեկտ. Մայր Աթոռի անտեսական կառավարութիւնը բարեօրդութեան վերածելու և ամեն տեսակ ծախսերը ճշտելու համար հարկ դատուեց կարգել Սինօզի անդամներից մէկին Վանական կառավարութեան նախագահ և միանգամայն բոլոր անտեսական մասի ընդհանուր Տեսուչ, նոյնպէս և վերահսկող թէ Վաղարշապատի և թէ սահմանակից գիւղերի կալուածների արդիւնքին, ուստի Հրամայեցին. Սինօզի անդամ գերապատիւ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Աղուանեանցին կարգել Նախագահ Վանական կառավար-

բուժեան և ընդհանուր Տեառն՝ Տպարանի, ձեմարանի, Ագարակի, Մառանի, Հիւրատան և Ս. Աթոռի կալուածների և հրաւիրել Նորին Սրբազնութեանը մնւած գործել իւր պաշտօնը վարելու և տալ կարեւոր հրահանգներ իւրաքանչիւր մասի պաշտօնեաներին իրենց պարտաւորութիւնները ճշտիւ կատարելու: Իսկ եթէ սուրբականից դուրս մեծաքանակ ծախսեր հարկաւոր լինի անել նորագութիւնների, շինութիւնների ևլն. համար, այդ դէպքերում հարկ է որ Նորին Գերապատութիւնը դիմէ նախագէտ Աինօղի խորհրդակցութեանն ու տնօրինութեանը: Այս տնօրինութիւնը ծանուցանել վանական կառավարութեան, Տպարանական Ժողովին, ձեմարանի վարչութեանը, Ագարակի վերատեսչին, Մառանապետին, Հիւրընկալին և Շտեմարանապետին, պատուէր տալով իւրաքանչիւրին առանց գիտութեան տնտեսական ընդհանուր վերատեսուչ և վանական կառավարութեան Նախագահ Գեր. Գրիգորիս եպիսկոպոս Աղուանեանցին անել և ոչինչ:

14 Գեկ. Աինօղում լսեցին Հին-Նախիջևանի եկեղեց. միդասեան երկեսու դպրոցների Հոգաբարձութեան յայտարարութիւնը նոյեմ. 23-ից, որով բողոքում են տեղի փոխանորդ Արժ. Գրիգորիս վարդապետից—թէ նա թողնելով յաջորդարանը, որ գանւում է Ս. Երրորդութեան եկեղեցու գաւթում՝ բնակւում է Ս. Գէորգ եկեղեցու գաւթի մէջ տղայոց դպրոցում: որ կառուցուած է Մահտեսի Մկրտիչ Թուճեանցի ծախքով յատկապէս դպրոցի համար և որը լինելով օրիորդաց դպրոցին մօտ մեծ յարմարութիւն ունի և դիւրութիւն է տալիս Հոգաբարձութեանս մի ուսուցչական խմբով և մի ընդհանուր ծախքով պահպանել երկու դպրոցների գոյութիւնը: Այս մասին խնդրում են Աինօղի տնօրէնութիւնը, որպէս զի փոխանորդը վերադառնայ յաջորդարանը և դպրոցի շինութիւնը յանձնուի Հոգաբարձութեան, այնտեղ աշակերտներ ղետեղելու համար: Այլ և յարակցում են թէ Գրիգորիս վարդապետի Նախիջևան Ժամանելուց յետոյ՝ եկամտի մի աղբիւր, որ շնորհիւ նախկին փոխանորդների բերում էր յօգուտ դպրոցներին մինչև 300 ր. արդիւնք, այժմ նուազել է և հասել է 20 ր.

80 կողմ: Հրամայեցին, պատուիրել փոխանորդ Գրիգորին վարդապետին անյապազ փոխադրուիլ յաջորդարանը և գալոցը՝ որի մէջ բնակուում է, յանձնել Հոգաբարձութեան: Այս մասին յայտնելով Հոգաբարձութեանը պատուիրել նրան բացազրել Աինօզին թէ այն ինչ աղբիւր է, որ բերում էր մինչև 300 ր. արդիւնք գալոցներին և այժմն նուազել է:

14 Գեկտ. Վրաստանի Կոնսիստորիան յայտնում է Աինօզին յայտարարութեամբ (13 սեպտ. Հ. 3296) որ Ականայ գիւղի Աիմէոն քահանայ Մարգարեանցը 1870 թուի չափաբերական մատենից քաղուածքում ցոյց է տուել Յովհաննէս Գրիգորեան Մարգարեանցին ծնուած, իսկ զիմացի խորանում նոյն անձին նշանակել է վախճանած, առանց թուականի: Սակայն քննութիւնից զուրս է գալիս որ Յովհաննէսը կենդանի է և մկրտութիւնից յետոյ նրա անունը փոխուել է Ստեփանոս, ուստի և Չինուորական Ատենը ուղարկելով իւր արձանագրութեան պատճէնը, քէական գատալարութեան 1020 և 1085 յօդուածի համաձայն ծանուցանում է Կոնսիստորիային Աիմէոն քահանայի ապօրինի գործողութիւնը խնդրելով անօրինել արժանը և արդիւնքը յայտնել իրեն: Արանից յետոյ Կոնսիստորիան քննութիւն է անում Ախալքալակի բարեկարգչի ձեռքով, որից երևում է որ ծնողները վկայում են թէ Յովհաննէսը վախճանուած է: Բայց զինուորական Ատենի առաջ նոյն ծնողները խոստովանում են՝ թէ Յովհաննէսը չէ վախճանուած, այլ նա ինքն Ստեփանոսն է և անունը փոխուել է ընտանիքում, վաղեմի սովորութեան համեմատ: Տէր Աիմէոնն էլ խոստովանում է, թէ ինքը գիւրահաւան գտնուելով՝ շատերի վկայութեան համաձայն, արել է մահուան արձանագրութիւնը (չափաբերականում), բայց ոչ խարդախութեան նպատակով, որովհետև վերոյիշեալ Յովհաննէսը բնականաբար արատաւոր լինելով՝ չէ կարող ընդունուել զինուորական ծառայութեան, ուստի և կարիք չկայ նրան թագցնելու: Այս բոլորից յետոյ Կոնսիստորիան Աիմէոն քահանային գտնում է յանցաւոր:

Աինօզը օրագրով անցեալ հոկտ. 4-ին մձուեց Աիմէոն քահանային

խարդախ գործողութեան համար ենթարկել միամեայ եկեղեցական ապաշխարանքի, բայց Սինօղի պ. Պրսկուրորը անհամաձայն գտնուելով այդ օրագրին վերադարձրեց այն իւր գրութեամբ ամսիս 7-ին (թ. 55) ազգարարելով որ Սիմէոն քահանայի յանցաւորութիւնը նախատեսուած է պատժական օրէնքի 362 և 1441 յօդուածներով, և պէտք է այդ գործը յանձնել տեղական քննչին քննութեան համար: Սինօղը աչքի առաջ ունենալով օրէնքի այդ յօդուածները՝ գտնում է, արդարև որ Ականայ գիւղի Սիմէոն քահանայ Մարգարեանցը, որ մեղադրուած է, որպէս սուտ տեղեկութիւն տուող Յովհաննէս Մարգարեանցի մահուան մասին, ենթարկուած է աշխարհական և ոչ հոգևոր դատաստանի, ուստի Հրամայեցին, զարձուցանելով գործը պատուիրել Թիֆլիսի Կոնստանտինային այս գործի հանգամանքները ծանուցանել տեղական քննչին, գործին օրէնսդրական կարգով ընթացք տալու համար: Եւ այս անօրինութիւնը յայտնել Սինօղի պ. Պրսկուրորին ի տեղեկութիւն:

20 Գեկ. Նոր—Բայազիտ գաւառի գաւառապետի գրութիւնից երևում է, որ Բլնի գիւղի 545¹/₂ օրավար աղչայ հողի և 1562³/₄ կալուածատերական հողի համար Մայր-Աթոռս իբրև սեպհականատէր պարտական է վճարել հարկ ներկայ տարուայ համար 64 ռ. 68 կոպ. նաև ապառիկ 225 ռ. 4 կ. ուստի հրամայուեց վանական կառավարութեանը այդ գումարը ներկայացնել Երևանի արքունի գանձարանը և ընկալագիրը ուղարկել վերոյիշեալ գաւառապետին:

20 Գեկա. Սինօղն ստացաւ Գարբանդի Հաշտարար Գատաւորից 691 ռ. 86 կոպ. Կ. Պոլսի Միացեալ Ընկերութեանն հասանելի:

20 Գեկա. հրամայուեց տալ արքունի հարկ Գեղարդայ վանքի կալուածների համար (գիւղեր՝ Մեհրաբլու, Մեհրաբ—Քիւրգքեանդ և Մեհրաբ—Թափաբաշ) 22 ռ. 17 կ. այլ և նոյնչափ ապառիկ և 6 ռուբ. տուգանք ընդամենն 51 ռ. 3 կ.

20 Գեկտ. Նոր—Նախիջևանի Ս. Խաչ վանքի նախկին վանահայր բարեշնորհ Եփրեմ արեղայի միջնորդութեան համաձայն կարգուով է նոյն վանքին միաբան այրի գալիք Ղազարոս Տէր Ստեփանոսեան Բարգախջեանցը՝ Չալթր գիւղից:

23 Գեկտ. Ս. Էջմիածնի Տաճարի մամուլաճառութեան կապալառուն վճարեց իւր ապառիկը՝ իւր գրաւականով:

23 Գեկտ. Մերժուեցան Երևանի բնակիչ աստիճանաւոր Արշակ Տէր Մարութեանցի կրկնակի խնդիրները, որով ցանկանում էր ընդունուել իբրև կուսակրօն հոգևորական Մայր-Աթոռիս Միաբանների շարքը:

23 Գեկտ. Հրամայեցին. Սուրմալուայ Գործակալի ձեռքով յանդիմանութիւն յայտնել Իգգիբր գիւղի Ստեփանոս աւագ-քահանայ Տէր Թովմասեանին, որ վստահացել է առանց հոգևոր իշխանութեան թոյլտուութեան մեկնիլ իւր քահանայագործութեան տեղից գնալով Թիֆլիս: Այլ և սլահանջել նրանից ստորագրութիւն որ այսուհետև առանց իւր իշխանութեան թոյլտուութեան չհամարձակի հեռանալ քահանայագործութեան տեղից և այդ ստորագրութիւնը մատուցանել Սինօգիս:

30 և 31 Գեկտ. Հինգ առանձին օրագրերով հրամայուեց Մայր—Աթոռի գանձապահին ժապաւինեալ առանգապահութեան տուժարից հանել և ուղարկել ըստ պատկանելոյն հետևեալ գումարները. 1) երկու բուբլի (2) գանձանակ Մշի Ս. Կարապետ վանքին, 2) քսան և ութ բուբլի (28 բ.) յօգուտ սովելոց Տաճկահայաստանի՝ Միացեալ ընկերութեան, 3) ութ հարիւր յիսուն և եօթն բ. 43 կ. (857 բ. 43 կ.) կտակուած հանգուցեալ իշխան Ղահրաման Արղութեանից յօգուտ Վարագ և Նարեկ վանքերի, 4) Բագու քաղաքում ժողովուած յօգուտ հրկիզելոց Զէյթունի 532 բ. 98 կ. և 5) 21 բ. 41 կ. յօգուտ շինութեան Ուրմի քաղաքի եկեղեցու: Առաջին չորս գումարը կուղարկուին Պոլսի Պատրիարքի անունով, վեր-

ջինը՝ Ուրմի քաղաքինը՝ Ատրպատականի Առաջնորդի անունով:

30 Դեկտ. Տրուեց Արժ. Մինաս վարդապետ Պարոն - վարդա-
նեանցին իւր Ծառայութեան Յուցակի վաւերացեալ պատճէն:

30 Դեկտ. Խնդրի համաձայն տրուեց վաղարշապատի բնակիչ
Սարգիս Աւոյեանին իւր հինգ սամար և երկու ու կէս լտրանոց այ-
գու համար վկայագիր:

30 Դեկտ. Հրամայուեց կոնսիստորիաներին և Հոգևոր կառավա-
րութիւններին մինչև մարտ հասցնել Տտարանական Դողովից ու-
ղարկուած 1892-թուի օրացոյցների գինը:

31 Դեկտ. Քահանայութեան ձեռնադրութեան հրաման տրուեց
Ախալցխացի վարդան Սառաֆեանցին՝ Քիւրակդարայ գիւղի ծխա-
կան դպրոցի ուսուցչին, համաձայն միջնորդութեան Երևանի կոն-
սիստորիայի: Քահանայացուն ձեռնադրուելու է կարս նահանգի
Օլթի քաղաքի վրայ, ուր կայ 90 տուն հայ առանց քահանայի:

31 Դեկտ. Յարգուեց Մարաղզի (քուրդ) Իսօ Ազօ - օլլու խըն-
դրագիրը, որով ցանկանում է մտնել Հայաստանեայց Եկեղեցու
ծոյր: Այս մասին խնդրուեց կառավարչապետի անօրինութիւնը:

31 Դեկտ. Տրուեց 100 ռուբլի ճանապարհածախս Երևանի թեմի
կալուածների հաւատարմատար պ. Տ. Նաւասարդեանին Թիֆլիսի
Պալատում Տայլարի հողերի (կարսի նահ.) կապալագնի պահանջը
պ. Սամիսոն Բաբաջանեանից՝ պաշտպանելու համար (2801 ռ.
տոկոսով և 270 ռ. դատաւարութեան ծախք):